PROČ SI NEROZUMÍME

Téměř každý, kdo se více ponořil do výchovy a výcviku svého psa, pravděpodobně narazil na **dva kynologické tábory**, které si konkurují a nemohou či nechtějí najít společnou řeč.

Pro přehlednost budeme jeden označovat jako klasickou a druhý jako moderní kynologii. První budou v našem zjednodušeném obrazu zastupovat cvičáky s výcvikáři, druhý psí školy s trenéry a instruktory. Odpusťte nám toto škatulkování. Uvědomujeme si, že realita je mnohem, mnohem pestřejší.

Naším cílem je připravovat budoucí profesionály na jakoukoliv kynologickou kariéru. Hledání společné řeči napříč kynologickými obory je proto nedílnou součástí naší práce. **V tomto článku se pokusíme najít odpovědi na otázku, proč si kynologové z různých táborů tak často nerozumí.** A můžeme vám slíbit, že to bude mnohem zajímavější, než byste si tipli.[1]

Historické okénko

Kořeny klasické kynologie u nás sahají do počátku 20. století. Pro nás je však podstatnější období, kdy výcvik služebních a pracovních plemen zastřešoval Svaz pro spolupráci s armádou – Svazarm. Ten tuto oblast výrazně ovlivňoval po významnou část druhé poloviny 20. století.

Civilní kynologové tehdy podporovali potřeby ozbrojených sil a ministerstva vnitra, a to i předáváním vycvičených psů. Tomu odpovídalo pojetí výcviku a zkoušek. Už zkušební řád z roku 1957 zahrnoval všestrannou zkoušku složenou z poslušnosti, pachových prací a obrany.[2]

Po rozpadu Svazarmu v roce 1990 na tuto tradici navázal mimo jiné Český kynologický svaz. Základní trojice disciplín všestranného výcviku přetrvává téměř 70 let. Tato historie pomáhá vysvětlit, proč je v **prostředí tradičních cvičáků pojem výcvik** tak **úzce spojen se sportovním nebo služebním výkonem psa. Dlouholetá tradice se propsala i do metodiky výcviku psů, která vycházela** – a podle našich zkušeností často stále vychází – **z dnes již nedostačujícího výkladu pouze prostřednictvím podmíněných reflexů**.[3]

Ačkoliv už od 30. let minulého století B. F. Skinner popisuje principy operantního podmiňování,[4] k nám se dostávají jako novinka spolu s používáním klikru až v prvních letech 21. století. K jejich popularizaci u nás dochází kolem roku 2010 mimo jiné v prostředí rozvíjejícího se agility a obedience. Z tohoto prostředí postupně vyrůstá nová generace trenérů a formuje se směr, který se vymezuje vůči klasické kynologii. **Do popředí staví pozitivní posilování, přesné načasování a postupné tvarování chování.** Ve známost vešel jako „pozitivní posilování“. Z něho vychází i dnešní **moderní kynologie**, která **se od svých počátků snaží stavět na nejnovějších vědeckých poznatcích o chování** a stále se dynamicky vyvíjí.

Včera není dnes

Pokud ponecháme stranou zatvrzelé kynologické „konzervy“, musíme konstatovat, že **s ubíhajícími léty se rozdíly mezi klasickou a moderní kynologií postupně stírají.** Klasická kynologie objevuje principy operantního podmiňování a zapracovává je do svých metodik.[5] Moderní kynologie již dávno není jen o pozitivním posilování, ale pracuje se všemi dostupnými formami učení.

Za takových okolností se zdá, že důvodem pro vzájemnou nevraživost už nemůže být střet zastaralých představ o mechanismech učení s novými vědeckými objevy. Oba tábory dnes vycházejí ze stejných teoretických poznatků o učení a chování.

Proč si tedy stále nerozumíme?

Slovníček klasických pojmů pro moderní kynology

Jedním z důvodů vzájemného nepochopení je velmi pravděpodobně jiná terminologie. Zkrátka si nerozumíme, protože stejné věci nazýváme jinak nebo si pod stejnými pojmy každý představujeme něco trochu nebo úplně jiného. Tento rozdíl je dán právě odlišnou historií. Na jedné straně stojí desetiletí používané pojmy klasické kynologie. A na druhé nová generace psích trenérů a instruktorů, kteří je nikdy neslyšeli ani nepoužívali.

Přeložme si proto alespoň názvy základních metod výcviku klasické kynologie do jazyka operantního podmiňování. Dobový výklad těchto pojmů, ze kterého jsme vycházeli, totiž pro úplné vysvětlení výcviku nestačí, protože jej vysvětloval pouze prostřednictvím podmíněných reflexů.

Mechanická metoda

Mechanická metoda spočívá ve fyzickém přinucení psa k požadovanému pohybu, například k sednutí tlakem na záď a tahem vodítka vzhůru. Z hlediska moderního chápání principů učení odpovídá především práci s tlakem, který spouští aktivitu psa a zároveň mu pomáhá určit požadovaný pohyb. Ukončení tlaku po správné reakci psa slouží jako negativní odměna – pes dosáhne úlevy od nepříjemného podnětu.

Současně se pes učí reagovat na slovní povel nebo posunek předcházející použití tlaku. Tyto signály postupně přebírají roli tlaku – původního spouštěče. Výsledkem má být spolehlivé provedení cviku na naučený signál i bez fyzické manipulace.

Chuťově dráždivá metoda

Pes za žádoucí chování získává odměnu – nejčastěji krmivo nebo pamlsek (v praxi též hračku – obvykle míček), což je příklad použití pozitivní odměny.

Při navádění může pamlsek nebo míček postupně plnit dvě různé funkce: nejprve slouží jako cíl, který pes následuje, a poté se stává odměnou.

Kontrastní metoda

Nejpoužívanější kontrastní metoda kombinuje mechanickou a chuťově dráždivou metodu. Počátečním spouštěčem je nepříjemný podnět (tlak), jehož roli postupně přebírá naučený signál (povel). Realizací žádoucího chování pes dosáhne ukončení tlaku nebo jeho použití předejde a následně získá také pochvalu a pamlsek (hračku). Negativní posilování se tak kombinuje s pozitivním.

Pojmů, které by si zasloužily svůj překlad do obecné řeči základních principů učení, je bezpočet. A tím nemyslíme pouze slovníček klasicko-moderní kynologie. V našem zjednodušeném pojetí kynologického světa existují pouze dva jazyky. Reálně si však téměř **každá výraznější osobnost v tomto oboru vytváří své nářečí.** S touto svízelí se potýkáme již od prvních ročníků Akademie pro psí instruktory. Ani nám nezbylo než si vytvořit vlastní nářečí (proto spolu absolventi Akademie tak rádi spolupracují), avšak zároveň se snažíme naše studenty naučit i překládat.

Když dva dělají totéž, je nebo není to totéž?

Na tomto místě pravděpodobně namítnete, že z přeložených pojmů je evidentní, jak klasická kynologie tíhne k nadužívání nepříjemných podnětů. A že právě toto je důvodem, proč se od sebe oba tábory distancují. Máme-li použít nejčastější argumenty militantních uživatelů sociálních sítí, tak moderní kynologie jen rozmazluje psy neustálým pamlskováním a v klasické se se psy zachází zbytečně hrubě až násilně.

Neměli bychom však zapomínat, že **názvy metod a jejich popis nejsou totéž jako četnost jejich používání**. I moderní kynologie zná a popisuje práci s tlakem. Příkladem může být jeden z oblíbených způsobů, jak naučit psa couvat. Psovod vykročí proti psovi. Jakmile pes ustoupí, psovod se zastaví a odmění ho pamlskem. Pes tak získá úlevu od tlaku i pamlsek. Klasický kynolog postup pravděpodobně označí za kontrastní metodu. Moderní jej bude popisovat jako použití tlaku coby spouštěče chování, které následně posílil. Odlišný popis ale nic nemění na tom, že oba z pohledu psa udělali totéž. Oba použili tutéž metodu.

Měli bychom si také uvědomit, že podněty (ať už příjemné, nebo nepříjemné) mohou mít různou intenzitu. Tlak může působit různou silou a může vyvolávat odlišné pocity podle toho, zda je soustředěný na větší plochu nebo do jednoho bodu. Záleží i na době jeho trvání a rychlosti nástupu a vzestupu. **Konkrétní aplikace metod je tak velmi individuální a liší se nejen podle toho, kdo je používá, ale i podle toho, u jakého psa, v jaké situaci a s jakým cílem.** Myslíme si, že ani jeden z kynologických táborů nestojí o to, aby jej reprezentovali lidé, kteří s intenzitou podnětů neumí citlivě pracovat. **Necitlivý přístup** totiž **může jakoukoliv metodiku učinit neetickou. Ani použití pozitivního posilování proto není zárukou, že výcvik bude pro psa příjemný.**

Odlišné cíle, odlišné přístupy, odlišné výsledky

Rozdíl mezi kynologiemi tu však skutečně je, protože historie výrazně ovlivnila zaměření obou táborů. **Klasická kynologie se** i nadále **specializuje především na sportovní a pracovní výcvik pracovních plemen psů. Doménou moderní kynologie jsou výchova rodinných psů a novodobé psí sporty, které jsou otevřeny všem psům bez ohledu na plemennou příslušnost. Rozdílná zaměření pak ovlivňují pohled na roli psa, výběr používaných metod a etické normy.**

Pokud učíte různé typy psů zcela odlišným dovednostem, jeví se odlišné přístupy mnohem logičtější. Možná bychom měli opustit stávající členění kynologie na starou (klasickou) a novou (moderní), protože i ta stará už se zmodernizovala (nebo se tak brzy stane). Mnohem funkčnější bude **na chvíli začít rozlišovat kynologii podle zaměření na:**

Pracovní a sportovní, která klade důraz na spolehlivý a dlouhodobě upevněný výkon psa. Ten spočívá zejména v přesném a ochotném plnění konkrétních povelů i v náročných podmínkách. U psů jsou ceněny vytrvalost, fyzická a psychická odolnost. Při výcviku střežení a obrany se cíleně rozvíjí a usměrňuje i agresivní chování psa.

Civilní, která se soustředí na výchovu rodinných psů a klade důraz především na osvojování si pravidel každodenního soužití a samostatné fungování psa. Od psů se očekává zejména bezpečné, klidné a přátelské chování vůči lidem i jiným psům. Agresivní chování je v běžném soužití zpravidla vnímáno jako nežádoucí.

Oblasti výcviku a výchovy se přirozeně prolínají a doplňují. Přesto je zřejmé, že **odlišné kynologické obory přitahují jiné typy psů, psovodů i profesionálů (instruktorů a výcvikářů). To s sebou přináší i odlišné pohledy na to, které metody jsou v dané situaci přijatelné a které už ne. I specializace se tak nechtěně může stát příčinou sváru.**

Instruktor, který se specializuje na práci s majiteli citlivých a bojácných psů a propaguje force-free trénink, může mít jiné představy o přijatelných postupech než výcvikář připravující psy a psovody na reálnou policejní službu. Každý z nich má jiné priority, vychází z jiných zkušeností a řeší jiné nároky na chování psa. Oba přitom mohou odvádět dobrou práci, i když upřednostňují jiné metody nebo aplikují podněty v jiné intenzitě.

Různorodost psů, našich očekávání i prostředí, ve kterém žijí a pracují, neumožňuje od stolu rozdělit výcvikové postupy na etické a neetické. **Etickou přijatelnost metod lze posoudit až na základě toho, jak, kdy, na kterého psa a s jakým záměrem je použijeme – a především podle toho, jaké jsou jejich reálné dopady na psa i společnost.**

Virtuální realita aneb co si o sobě navzájem myslíme

Informační zahlcení dnešní doby nás vede k mentálním zkratkám, kdy **přemýšlíme a jednáme na základě zjednodušujících nálepek a předpokladů.** Pokud však budeme o zastáncích klasické kynologie automaticky uvažovat jako o zaostalých škubačích vodítkem a o reprezentantech moderní kynologie jako o neschopných rozmazlovačích psů, těžko můžeme očekávat, že si budeme vzájemně naslouchat. O vzájemném respektu a sdílení zkušeností nemluvě.

I za předpokladu, že jsme svůj názor kdysi založili na reálné zkušenosti, stojí za to vzít v úvahu vliv času. Cvičák, který jsme navštívili před dvaceti lety, dnes mohou vést jiní lidé s jinými postupy. Instruktor, s jehož názory jsme nesouhlasili, mohl svůj přístup změnit. **Svět se vyvíjí, ale naše představy o něm někdy zůstávají stejné.** Možná vedeme soukromý spor o podobu kynologie, která už vlastně neexistuje…

Další překážkou, která nás rozděluje, je **dělení na „my“ a „oni“.** Příslušnost ke skupině nám může dávat pocit přijetí, jistoty i potvrzení, že svou práci děláme dobře. Snadno pak získáme dojem, že právě ta naše skupina zastává správné názory a metody. Ti druzí se pro nás pak stávají nevítanou konkurencí, u které hledáme především chyby a důvody, proč ji nesnášet a co nejvíce se od ní distancovat.

Proč si nerozumíme?

Nemůže to být tím, že si nechceme vzájemně porozumět?

Poznámky a zdroje

1 Článek předpokládá, že čtenář disponuje základní orientací v principech a kvadrantech operantního podmiňování.

2 K historii služební a pracovní kynologie ve Svazarmu: Olšáková, D. (2017). „Organizovaný pes – záruka bezpečnosti". „Animal Turn" na příkladu Svazarmu. Časopis Paginae historiae, ročník 25, číslo 2, strany 171–189; k náplni zkoušek z roku 1957 a předávání psů armádě zejména strana 185. Studie v archivu časopisu (PDF)

3 Příkladem za všechny může být srovnání dvou publikací stejného autora Karla Hartla. V knize Člověk a pes (2. vydání, Praha: Naše vojsko, 1989) uvádí prakticky doslova stejné popisy metodik a postupů pro nácvik konkrétních cviků jako v knize Výchova a výcvik psa – služební a pracovní plemena ve vydání z roku 2022 (Praha: Naše vojsko, ISBN 978-80-206-1396-7).

4 Skinner, B. F. (1938). The Behavior of Organisms: An Experimental Analysis. New York: Appleton-Century. Základní práce k operantnímu podmiňování; odkaz se vztahuje k historii teorie. Bibliografické údaje B. F. Skinner Foundation

5 Nové pojetí klasické kynologie reprezentuje například systém NePoPo®, který propojuje principy operantního podmiňování s původní myšlenkou kontrastní metody výcviku. Kombinuje pozitivní a negativní posilování. Představení systému výcvikovou školou Arka K9